

La coeducació a l'escola bressol municipal

SUMARI

1.	INTRODUCCIÓ.....	3
2.	LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA	5
2.1.	Models de masculinitat i feminitat	7
2.2.	El gènere	9
2.3.	La coeducació.....	11
3.	ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL	15
3.1.	Contes i cançons	15
3.2.	Espais i materials	20
3.3.	El rol d'acompanyant de l'educadora	24
4.	REFLEXIONS FINALS	27
	RECURSOS I BIBLIOGRAFIA	28

1. INTRODUCCIÓ

L'existència d'un marc normatiu en l'àmbit de la igualtat¹ garanteix una acció educadora que potencii la igualtat real d'oportunitats i valori indistintament l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de dones i homes, en igualtat de drets, sense estereotips sexistes ni actituds discriminatòries per raó de gènere.

En aquest sentit, **la coeducació és clau** per erradicar les discriminacions per raó de gènere i alhora és la base per a la prevenció de les violències masclistes.

Treballar la coeducació des de l'etapa 0-3 és fonamental perquè és el moment en què les criatures:

- Prenen consciència d'elles mateixes, van coneixent les seves possibilitats i desenvolupant les seves capacitats (parla, motricitat, control d'esfínters, reconeixement i gestió de les emocions, etc.).
- A poc a poc entren en el món social, descobreixen les altres iguals i es diferencien de les persones adultes.
- Aprenen i es desenvolupen a través de l'entorn més proper i és així com van construint el seu món simbòlic.

¹La Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació estableix, a l'article 2 apartat m, la coeducació com a principi rector del sistema educatiu; la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia dedica el seu article 12 al principi de coeducació; la Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes dedica el seu article 21 a la coeducació, i el Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu (Acord de Govern del 20 de gener del 2015), que desplega el seu objectiu 2 vinculat a la coeducació.

1. INTRODUCCIÓ

Tots aquests aprenentatges els fan acompanyades de les persones adultes properes i en relació amb altres infants, i també a través d'una sèrie de materials, propostes, contes, il·lustracions i narracions i en uns espais amb unes característiques determinades.

És possible que en aquest conjunt de materials, espais i propostes, els estereotips de gènere ja hi siguin presents.

És per tot això que incorporar la perspectiva de gènere és essencial en aquests primers moments de vida, en els primers moments de socialització en què les criatures van aprenent a conviure d'acord amb les normes del món on viuen.

Les escoles bressol, atès que són l'espai educatiu on té lloc la primera socialització dels infants més enllà del nucli familiar, són imprescindibles per al desenvolupament de la petita infància basada en l'equitat i el respecte a la diversitat.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

Els models culturals dibuixen a les criatures un món format per dues opcions, que són els models de **masculinitat** i de **feminitat** hegemònica. Són hegemònics perquè són compartits per un grup social en un lloc i un moment històric determinat i són els que tenen més pes i valor social (hi ha molts altres models de masculinitat i feminitat, però no tenen tant poder i rang social).

Santypan/Shutterstock.

Així doncs, quan neixen, s'identifica els infants com a nens o com a nenes, amb uns atributs per a uns i per a les altres, i també s'atribueix a un dels dos models (el masculí) més reconeixement social.

Partint d'això, la societat espera que els infants s'identifiquin amb els rols i comportaments associats a aquests i els posin en pràctica.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

Els models hegemònics s'emmarquen en el sistema sexe-gènere, que té les característiques següents:

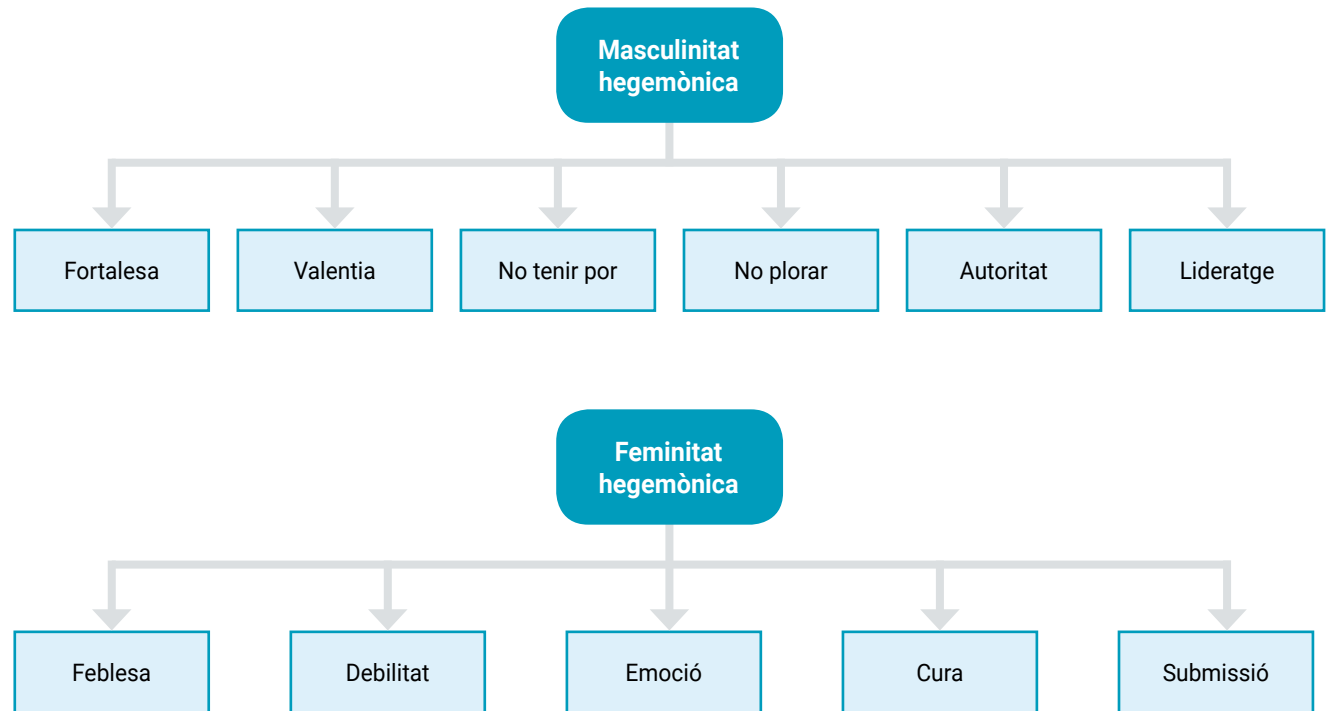
- **Binari**, perquè només s'ofereixen dues opcions: *Ets un nen o ets una nena?*
- **Dicotòmic**, perquè es defineixen per oposició: *Els nens són moguts i les nenes són tranquil·les.*
- **Asimètric**, perquè els atributs o característiques incloses en el model masculí hegemònic tenen més valoració social (a part de gaudir de més poder en tots els estaments públics, polítics, militars i religiosos): *raó vs. emoció, actiu vs. passiva, etc.*
- **Estanc**, perquè se sancionen els comportaments que no entren dins del model: *una dona que decideix no tenir fills, un home que agafa una reducció de jornada per tenir cura de les seves criatures, etc.*

Aquests models no impliquen directament que totes les persones s'ajustin a la perfecció a un dels dos models en tot el que preveuen, ni tampoc que totes les dones ni tots els homes s'hagin de comportar de la mateixa manera, sinó que ofereixen un marc de referència en el qual les persones s'han d'ubicar.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

2.1. Models de masculinitat i feminitat

Els models de masculinitat i feminitat inclouen atributs, maneres d'expressar-nos i de viure les emocions, gustos i preferències, desitjos, diferents maneres de viure la sexualitat, entre d'altres.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

Els models de masculinitat i feminitat es reproduïxen i perpetuen en la majoria dels espais i interaccions en què es troben les criatures, de manera que des que neixen van comprenent i integrant com funciona aquest sistema.

Aquests models també pressuposen l'heterosexualitat de totes les persones. És el que s'anomena *heteronormativitat*.

Així doncs, el **sistema sexe-gènere** és un sistema de creences i organització social àmpliament acceptat i consensuat i situat en un lloc i temps concret, en el qual hi ha d'haver una correspondència entre:

- Sexe atribuït (mascle/femella).
- Gènere (home/dona).
- Conductes (masculinitat/feminitat).
- Desig sexual heterosexual.

Aquest sistema és, doncs, el que defineix com a biològic o propi de la naturalesa atributs i formes de ser determinades en un moment històric i geogràfic concret.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

2.2. El gènere

El gènere és una construcció social, els models i les opcions varien amb el temps i la geografia.

Davant aquest sistema que ens limita, violenta, discrimina i jerarquitzava, la coeducació proposa problematitzar-lo, posar-lo en joc, i qüestionar la sensació sovint massa present d'objectivitat i neutralitat, per mirar de combatre'l i erradicar-lo.

Rawpixel/Shutterstock.

Per comprendre com les criatures incorporen aquests models, cal parlar de la **socialització de gènere**.

La socialització és el procés mitjançant el qual les persones es construeixen en un context, una cultura i un moment determinat, influïdes per l'entorn, per una sèrie d'agents de socialització que les envolten i amb qui interactuen al llarg de la vida.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

La socialització és el procés pel qual les persones aprenen a viure en societat, i aquest procés s'operativitza per mitjà de diferents agents i mitjans com ara la família, el grup d'iguals, l'escola, els mitjans de comunicació, l'entorn i les polítiques públiques.

Específicament, la socialització de gènere fa referència al procés mitjançant el qual les persones van rebent i incorporant (poc o molt) els **models de gènere hegemònics**, d'acord amb una classificació binària dels cossos (mascle-femella).

Aquests models i mandats situen les persones en rols i posicions diferenciades.

Així doncs, si considerem que l'escola bressol és un espai clau en la socialització més primerenca dels infants, és fonamental que s'hi posi la mirada i des d'aquí es pugui reflexionar sobre si aquests espais reproduïxen aquests models o, per contra, n'ofereixen d'altres.

I és aquí on la coeducació dona respostes i eines per treballar-ho.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

2.3. La coeducació

La coeducació és una **pedagogia crítica feminista** que proposa incorporar la perspectiva de gènere a l'educació, i en aquest sentit parteix del reconeixement de l'existència d'un sistema d'opressió i situa al centre de la mirada educativa el desenvolupament de nenes i nens lliure d'estereotips sexistes.

La coeducació és una manera de mirar el món i un procés (sempre en revisió constant); no és, per tant, un mètode tancat i estanc ni un lloc concret on cal arribar. Implica una revisió personal (prenent consciència de les nostres creences i del nostre posicionament) alhora que necessita que es creïn espais de debat i reflexió col·lectiva.

Per comprendre el diferents nivells d'implicació presents en aquest procés de construir una escola que aposti per la coeducació, fem servir l'analogia del que implica que un **arbre** creixi sa i feliç.

La terra fèrtil

En primer lloc, cal una **terra fèrtil** on se sembren les llavors, és a dir, treballar sobre el posicionament individual, la reflexió sobre les pròpies creences i també sobre aquelles compartides.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

Les arrels

Les **arrels** que sostenen aquest arbre fan referència a les línies transversals de la coeducació, és a dir, allò que persegueix i que alhora li dona estabilitat, coherència i solidesa.

El tronc

El **tronc**, que és la part central de l'arbre i permet que es mantingui dret, ferm i doni els seus fruits i pugui fer els seus cicles, està format per totes les persones de l'equip docent, siguin mestres, educadores, professorat.

Les branques

Tot això permet que se segueixi posant èmfasi en els instruments de socialització, és a dir, les **branques**, que neixen d'aquest arbre per finalment poder obtenir-ne els fruits; per tant, pensar i implementar accions concretes per aterrar la mirada coeducadora als diferents elements de l'escola, accions sempre vinculades a la realitat del centre educatiu.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

Els **objectius** de la coeducació són:

- Educar i acompanyar sense estereotips de gènere alhora que posar en qüestió les normes socials de gènere.
- Educar en la diversitat, és a dir, reconèixer-la i fer-la visible, i empoderar les dissidències i les nenes, noies i dones.
- Revalorar la cura, associada tradicionalment al model de feminitat.
- Posar llum sobre les violències derivades del sistema sexe-gènere:
 - Masclisme i violències cap a les nenes i dones.
 - Sancions (més o menys explícites) de les expressions de gènere no normatives o dels rols no normatius.
 - Lesbofòbia, homofòbia, bifòbia i transfòbia.
 - Invisibilització de la intersexualitat.

2. LA COEDUCACIÓ COM A PROPOSTA PEDAGÒGICA

En definitiva, la coeducació proposa fer de l'escola bressol un espai segur on totes les maneres de ser, estar, mostrar-se i estimar o desitjar siguin igual de valorades, i on tothom pugui desenvolupar-se lliurement des del respecte i la cura.

En el marc de les escoles bressol i l'educació de la petita infància, la socialització té un pes molt important, ja que s'hi desenvolupen les primeres vivències d'interacció amb els iguals i altres referents adults més enllà del nucli familiar.

En aquest sentit, és clau incorporar la coeducació en les pràctiques educatives, així com oferir recursos i opcions en els espais familiars.

Per començar a treballar des de l'escola bressol es proposa posar la mirada sobre tres àmbits:

- Contes i cançons.
- Espais i materials.
- El rol d'acompanyant de l'educadora.

A continuació, es proposa per a cada àmbit una explicació de quin és el seu paper en la socialització de l'infant, i s'ofereixen eines per treballar-ho i també elements de reflexió per als equips educatius.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

3.1. Contes i cançons

Els contes i les cançons solen tenir un **paper molt central** en l'etapa de bressol. Per aquest motiu són un bon punt de partida des del qual es pot començar a observar, a qüestionar-se, a prendre consciència i a transformar.

L'observació ha de ser com més sistemàtica millor perquè es converteixi en una eina de diagnosi, sensibilització i canvi. Aquesta permet identificar parts de la realitat que, altrament, queden amagades per les creences. I més enllà de poder observar de manera sistemàtica, després cal poder aplicar la **mirada de gènere** en la interpretació de les dades obtingudes.

Skolova/Shutterstock.

El conte és un recurs amb un gran ventall de possibilitats a l'hora de fer un acompanyament de les criatures en el seu procés de desenvolupament.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Les criatures descobreixen el món que les envolta, que els aporta imatges i llenguatge carregats de significat, valors, formes de relació, hàbits de convivència, etc. Aquests continguts són referents molt importants amb què comptaran per **construir la seva identitat** i la seva **manera de relacionar-se**.

Per això cal tenir en compte els aspectes següents:

- Les criatures pretenen identificar-se amb els personatges, amb allò que poden i no poden fer (limitacions) i amb allò que els pertany o no (representativitat).
- Quan es llegeixen o s'expliquen contes i cançons, sovint es pensa en exemples de la pròpia experiència en els quals es donen aquests rols i maneres de viure, i des d'aquí es valida aquesta experiència com la única possible. S'obliden, per tant, altres exemples i altres realitats que també hi són.

En la literatura infantil i en les cançons, el masclisme es pot transmetre a través de la temàtica i els continguts, els personatges, els diàlegs, l'ús del llenguatge i les il·lustracions, i cal tenir en compte que és tant important el que hi apareix com tot el que no hi apareix.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Fent una anàlisi dels contes i les cançons amb **perspectiva de gènere**, s'observa que hi ha:

Poca valoració de les tasques de cura i sostenibilitat de la vida.

Manca de referents femenins en general.

Manca o poca presència de persones LGBTI.

Manca de personatges amb rols de gènere no normatius.

Manca o poca presència de models familiars i de relacions afectives no heterosexuales.

Molta presència d'amor romàntic (no és tan present en els contes específicament per a l'etapa 0-3, però sí que pot aparèixer en contes tradicionals o contes que s'expliquen als infants).

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Per tant, per a la tria i l'acompanyament dels contes i les cançons, cal tenir en compte els aspectes següents:

- Que hi apareguin **valors** com: la cura, la responsabilitat, el compromís, l'empatia, l'assertivitat, la presa de decisions, les emocions, etc.
- Que els personatges no responguin a **estereotips de gènere** (nenes fràgils, submises, dependents, porugues, preocupades per la bellesa..., i nens valents, forts, segurs de si mateixos...).
- Que hi hagi un equilibri en el nombre de **personatges masculins i femenins** i que hi hagi també personatges amb **identitats de gènere no normatives** que facin activitats similars, tant en l'àmbit públic com privat.
- Que hi apareguin personatges que **transgredeixen rols i estereotips de gènere**.
- Que hi hagi **diversitat en les formes d'estimar** i relacionar-se (lesbianes, gais, heterossexuals, bisexuals, etc.) i **diversitat en els models familiars**.
- Que hi apareguin diferents **eixos de diversitat** funcional, cultural, de classe, etc.
- Que evitin les **situacions de violència** «gratuïta» i no acompanyada (ens referim, per exemple, a cançons com «El senyor Ramon», o «El gall i la gallina»).

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Com a conclusió

Cal pensar en els contes i les cançons com un conjunt, una globalitat que si és diversa ens obrirà les portes a un món més ampli i amb moltes més possibilitats, on podem veure i viure les emocions des de diverses mirades i on podem identificar-nos amb diferents opcions i experiències de vida que no reproduïxin els models hegemònics i binaris.

Una part fonamental del treball que es fa a les escoles bressol amb els contes i les cançons rau en l'acompanyament de les criatures, el qual pot tenir moltes opcions i ampliar la diversitat en la narració.

Els contes tradicionals sovint són aquells en què es reproduïxen més aquestes models i estereotips. Això no vol dir que hagin de desaparèixer de les escoles en el cas que agradin i es vulguin seguir explicant, però sí que es poden acompanyar des d'una mirada crítica i cal que siguin complementats amb narracions que ofereixin altres models més amplis i diversos.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

3.2. Espais i materials

Els espais, així com les activitats i els jocs que s'hi desenvolupen, també són un dels àmbits en què cal posar atenció des de l'escola bressol.

Com a punt de partida, hi ha tres **aspectes clau** que cal tenir en compte:

- Els espais i els materials condicionen el que hi passa i, en conseqüència, condicionen les vivències, les relacions i els aprenentatges.
- En el disseny dels espais i dels materials hi sol haver una càrrega ideològica, sigui en la direcció que sigui (com en qualsevol disseny pedagògic, ja que la neutralitat no existeix en aquest sentit). Tot i que a l'etapa 0-3 els materials són cada vegada més inespecífics i naturals, davant les propostes que es fan cal preguntar-se quina és la intencionalitat educativa que hi ha al darrere.
- L'acompanyament de la persona adulta en els usos dels espais i els materials també influeix en l'ús que se'n fa.

Llar d'infants municipal Sant Marc (Balsareny).

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Per parlar dels espais i dels materials, és útil **posar la mirada sobre el pati**, ja que molts dels aspectes que s'hi poden observar i aplicar els podem extrapolar també als espais interiors i, especialment, a les dinàmiques. Això encara és més possible a l'escola bressol, on la majoria dels espais estan concebuts com a espais de joc, relació i experimentació.

Des de la **mirada coeducativa**, és fonamental posar atenció en la configuració d'aquests espais, en els valors que transmeten a les criatures, i també observar com en l'ús d'aquests espais es generen diferents apropiacions i discriminacions, seguint les normes de gènere.

Per comprendre com són l'espai i els materials, així com l'ús que se'n fa i el que possibiliten, de nou **és fonamental observar**. Se sol creure que al pati no hi passa res especial o que els rols de gènere encara no hi són presents, sobretot a l'etapa bressol. Tanmateix, l'observació sistemàtica permetrà tenir una mirada més objectiva de les dinàmiques que hi tenen lloc, les activitats que s'hi duen a terme, com s'usen els espais i els materials, quins conflictes s'hi donen i per què, etc.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Destaquem els aspectes següents:

- El disseny que es fa del pati (i de tots els espais en general) pot jerarquitzar els tipus de joc i d'activitat, de manera que doni centralitat a uns jocs i confini als marges la resta.
- Sovint s'observa que el gènere travessa els tipus de jocs i activitats que es desenvolupen al pati; per tant, també determina l'experiència i l'ocupació de l'espai de nens i nenes.
- Aquestes primeres experiències a l'espai poden configurar una manera concreta de viure l'espai públic: acostumar-se a la centralitat i/o acostumar-se als marges.

Observar el pati des del sistema sexe-gènere com a marc interpretatiu permet analitzar com l'espai i les dinàmiques reproduïxen aquest sistema alhora que el perpetuen, i convida a reflexionar sobre quin és el paper i el valor pedagògic que es dona a l'espai del pati.

Això permetrà elaborar propostes i buscar solucions que el superin.

Per fer aquest treball de reflexió i anàlisi individual i col·lectiva podeu consultar l'apartat PACpa (preguntes d'autoavaluació coeducativa als patis), que trobareu al llibre *Patis coeducatius: guia per a la transformació feminista dels espais educatius*.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

En el moment d'observar, podem **posar la mirada** en diferents aspectes:

- Com és l'espai i què possibilita?
- Com és l'ocupació de l'espai?
- Quines activitats s'hi desenvolupen i qui les desenvolupa?
- Quins materials hi ha, i qui i com els utilitza?
- Quins conflictes hi ha i com es resolen?
- Quin és el paper de la persona adulta?
- Què esperem del temps/espai pati i com l'utilitzem?

Com haurien de ser els **espais i els materials** perquè siguin coeducatius?

- Haurien de promoure i acollir la diversitat.
- Haurien de trencar amb el binarisme.
- No haurien de generar desigualtats.
- No haurien d'afavorir la reproducció de rols i estereotips de gènere per part dels infants.
- Haurien d'oferir opcions que possibilitin un desenvolupament més divers, ampli i inclusiu.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

3.3. El rol d'acompanyant de l'educadora

Les mestres i educadores són les persones referents dels centres i tenen un paper clau en la definició del projecte pedagògic del centre i en el dia a dia amb els infants, i també són referents per a les famílies.

Això dona una capacitat de poder decidir alhora que atorga una immensa responsabilitat. En aquest sentit, les professionals de les escoles bressol són la clau per a la incorporació d'aquesta mirada per tal de poder caminar cap a unes escoles lliures d'estereotips de gènere, que cuiden, que donen una mirada àmplia i diversa del món i que afavoreixen l'experimentació des d'un entorn segur.

En el moment que es decideix posar-se a treballar de manera activa amb la coeducació i incorporar-la al PEC (el municipi que en disposin) i, sobretot, a les pràctiques educatives quotidianes, cal posar la mirada en dos **nivells**:

- **Individual** (revisió interna de les creences des de la presa de consciència i no des de la culpabilitat).
- **Col·lectiu**, com a equip.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Des del **nivell individual**, cal ser conscient que educar és acompanyar les criatures en la seva descoberta del món i també en com el món les veu, les anomena i què els ofereix.

És essencial, doncs, prendre consciència que sempre i en tot moment s'està acompanyant les criatures, en tot el que es fa i en com es fa, però també en el que no es fa.

Escola bressol municipal Trencadís (Barcelona).

L'acompanyament mai no és neutre, ja que el sistema de creences propi està sempre present. Per això és important poder reconèixer-lo, i posar en qüestió i validar o canviar certs aspectes si és necessari.

3. ÀMBITS DE TREBALL I EINES PER A LA COEDUCACIÓ A L'ESCOLA BRESSOL

Per posar en qüestió i **validar o canviar aspectes** ens podem fixar en uns quants, com ara:

- Quines valoracions es fan de certs comportaments en detriment d'altres que no es valoren (o es valoren menys). Per exemple, es valoren aspectes com la valentia i no es valoren aspectes com plorar i expressar les emocions.
- Si s'expliquen o argumenten certs comportaments dels infants d'acord amb el seu gènere. Per exemple, quan es pensa en una classe amb un nombre més alt de nens, se sol creure que serà un curs mogut.
- Quines identifications es fan de l'aspecte físic. Per exemple, quan a una nena se li reconeix de manera explícita i davant la resta de la classe el dia que porta un vestit bonic.
- Quin ús es fa del llenguatge. Per exemple, quan s'utilitza el masculí genèric per referir-se a tot el grup: «els nens», «tots al pati», etc.

Des del **nivell col·lectiu**, cal fer una revisió per tal de prendre consciència de quines són les dinàmiques que es donen i poder donar-los un sentit pedagògic, orientat a la proposta del centre.

Per fer-ho, és útil preguntar-nos per què es fa el que es fa i com es fa (pensant en qüestions concretes). Sovint la resposta a aquesta qüestió és: «perquè sempre s'ha fet així». I és en aquest moment en què es pot parar atenció i pensar en com es voldria que es fes i per què (atenent que sempre es poden tornar a canviar les coses).

4. REFLEXIONS FINALS

1. La coeducació és una proposta pedagògica que vol donar resposta a les desigualtats de gènere presents a la nostra societat, així com al conjunt de formes de violència derivades pel sistema sexe-gènere. Coeducar a l'escola bressol vol dir crear espais cuidats i segurs on cada infant trobi propostes i recursos per desenvolupar-se, des de la pròpia individualitat i la manera en què es va construint per ser com vulgui ser.
2. Per treballar la coeducació a l'escola bressol cal començar atenent i observant els missatges que les criatures reben per diferents canals en aquest espai educatiu i analitzant com el gènere hi està present. Es proposa iniciar el procés revisant contes, espais i materials, i també la manera com s'acompanya les criatures.
3. La coeducació no és un lloc on cal arribar, sinó una manera de fer camí. Aquest camí suposa fer un treball de revisió personal i un de col·lectiu que implica tot l'equip d'educadores i també les famílies. En aquest sentit, cal poder donar espai a totes les veus i respectar els diferents ritmes de canvi.

RECURSOS I BIBLIOGRAFIA

ABRIL, Paco; CREMERS, Michael et al. *Gender Loops: Introduciendo el género en los planes de estudio de Educación Infantil* (novembre 2008)

<https://genderloops.dissens.de/fileadmin/genderloops/docs/curriculum-es.pdf>

ABRIL, Paco; CREMERS, Michael et al. *Gender Loops: Recursos para la implementación del género en la Educación Infantil* (novembre 2008)

<https://genderloops.dissens.de/fileadmin/genderloops/docs/herramientas.pdf>

ALBERT, Juan José. *Ternura y agresividad*. Barcelona: Ediciones La Llave, 2015.

Associació Candela. *Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu de grau superior d'educació Infantil* (2015)

http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf

Associació Coeducació, Escola Bressol Canigó et al. *Explica'm un conte. Coeducar en la petita infància a través dels contes* (2017)

https://coeducaccio.coop/wp-content/uploads/2019/02/Explicam-un-conte_-_versio-x-difondre.pdf

Associació CoeducAcció. *L'escola del demà: una experiència coeducativa a l'escola bressol* (gener 2019)

<https://www.youtube.com/watch?v=Eq1GVaoFnnY&feature=youtu.be>

Associació CoeducAcció. *Guia didàctica L'Escola del demà* (2014). Material de suport i acompanyament al vídeo *L'escola del demà*

https://coeducaccio.coop/wp-content/uploads/2019/02/Escoladeldem%C3%A0_versioperdifondre.pdf

RECURSOS I BIBLIOGRAFIA

Coeducació cooperativa

www.coeducaccio.coop

Col·lectiu Punt 6, Coeducació. *Patis coeducatius: guia per a la transformació feminista dels espais educatius* (2020)

https://issuu.com/patioscoeducativos/docs/livre-patiscoeducatius_31-03-2020_cat_versionlin

L'hora Lliure. Associació Espai i Lleure

<https://www.horalliure.com/projecte-biblioteca-genera/>

Autores

Alba González Castellví

Psicòloga, experta en gènere i educació, coordinadora de projectes i formadora de la cooperativa Coeducació

Anna Carreras Port

Sociòloga, experta en gènere i educació, coordinadora de projectes i formadora de la cooperativa Coeducació

Aida Rivas Moreno

Economista, experta en gènere i educació, coordinadora de projectes i formadora de la cooperativa Coeducació

Data

21/4/2021

Coordinació

Oficina de Planificació Educativa

Gerència de Serveis d'Educació

Àrea d'Educació, Esports i Joventut